

TÜRK FOLKLOK ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Mayıs 1954

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

Halk Şirinde Türk Atı	Ismail Habib SEVÜK
«Seyranî»'n Neşri Dolayısıyla	Cevdet CANBULAT
Onbir Ayn Sultanı: Ramazan	Münir S. ÇAPANOĞLU
Yörük Ne Yer - Yağ Gönene	Mustafa KOÇ
Mutasavvuf Bir Şair: Nafia Hanım	M. Halit BAYRI
Bekçi Baba Destanları (VI.)	Naci KUM
Folklor Anket'ine Prof. A. Caferoğlu'nun Cevapları	İ. H. — M. G.
Çakurovadan Telkerlemeler	Mehmet BOZDOĞAN
İnce Dudum Oyunu	Mehmet KALKANOĞLU
Hunistan Derlenen Kelime ve Deyimler	Ali Eiza ÖNDER
Bir Doğu Efsanesi: Keşişin Kızı	Mehmet GÖKALP
Balıkesir Yöresel Deynek ve Pehlivanlık Hikâyeleri	Osman SAYGI

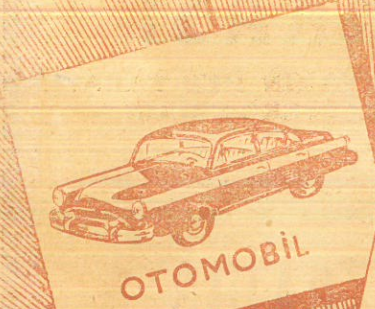
Aynı Folklor Olayları: Yavrukurt Gösterileri

Sayı: 58

Kuruş: 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN

R: İHS

OTOMOBİL

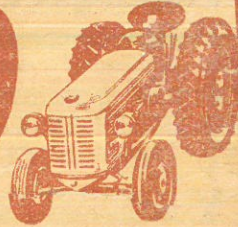

1954 YILINDA

500.000

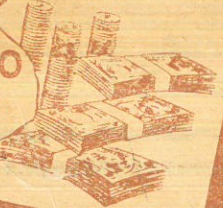
LİRALIK İKRAMİYELER

TRAKTÖR

ALTIN VE PARA İKRAMİYELERİ

3000
ALTIN

İKRAMİYELİ
GRUP
MEVDUATI

YATIRACAĞINIZ PARANIN

2 Mislini
Kazandırır

TÜRK TİCARET BANKASI

HER 150 LİRAYA BİR KURA NUMARASI

184

Millî Eğitim Bakanlığı tara-
fından gönderilmiştir.

185

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Mayıs 1954

İÇİNDEKİLER: *////////////////////*

Halk Şiirinde Türk Atı	İsmail Habib SEVÜK
«Seyran»'ın Nesri Dolayısıyla	Cevdet CANBULAT
Onbir Ayın Sultanı: Ramazan	Münir S. ÇAPANOĞLU
Yörük Ne Yer - Yağ Gönene	Mustafa KOÇ
Mutasavvuf Bir Şair: Nafia Haum	M. Halit BAYRI
Bekçi Baba Destanları (VI.)	Naci KUM
Folklor Anket'ne Prof. A. Caferoğlu'nun Cevapları	İ. H. — M. G.
Çukurovadan Tezkeremeler	Mehmet BOZDOĞAN
İnce Dudum Oyunu	Mehmet KALKANOĞLU
Hınstın Derlenen Kelime ve Deyimler	Ali Fıza ÖNDER
Bir Doğu Efsanesi: Keşişin Kızı	Mehmet GÖKALP
Balıkesir Yöresi Deynek ve Pehlivanlık Hikâyeleri	Osman SAYGI

Ayın Folklor Olayları: Yavrukurt Gösterileri

Sayı: 58

Kuruş: 25

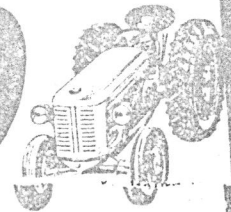
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN İPŞİN

1954 YILINDA

500.000

TRAKTÖR

1 LİRALIK İKRAMİYELER

İKRAMİYELİ
GRUP
MEVDUATI
YATIRACAĞINIZ PARANIN
2 Mislini
Kazandırır

ALTIN VE PARA İKRAMİYELERİ

5000
ALTIN

TÜRK TİCARET BANKASI

HER 150 LİRAYA BİR KURA NÜMARASI

Millî Eğitim Bakanlığı tara-

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR. HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ: İHSAN HİNÇER

No: 58

MAYIS 1954

YIL: 5; CİLT: 3

Halk Şiirinde Türk Atı

Yazan: İsmail Habib SEVÜK

Folklorumuzun başta, öz türkçenin bil-lür pınarı, iç sesimizin on asırlık mesafeden geleni Dede-Korkud: Oğlu olmayın padişah tase içinde. Bir gün pınar başında ona bir derviş göründü. Bir elma verdi. Yarısını hanım sultan yiyecek. Elmanın kabuğunu da Kamer-Taya yedirecekler. Doğan oğlana Bey-böğrek adı verilip taya da Bengiboz dendi. Oğlanla tay beraber büyüdüler. İkisi etle tırnak gibi birbirinden ayrılmaz.

Ah bu oynak felek, bir gün onları birbirinden ayırır. Onlar iki kerametli elmanın mahsulüydüler. Birbirlerle canciğerdiler. Ne şehzadeden daha üstün ata binen, ne attan daha hızlı koşu eden vardı. Meğer o ayrılık bir imtihan imiş. Günleri yıllar kadar uzun gelen ayrılıktan sonra kavuştukları zaman sahibini tanıyan at iki ayak üstüne dikilip Beyböğrek'i selâmladı. O da coşkun atını över:

Açık meydana benzer senin alıncığın,
İbrişime benzer senin yelecğin.
İki ildiz kardeş benzer senin kulaciğin,
Eri muradına erdirir senin arkaciğin.
Böyle at sevilmmez mi? Meğer ne kadar seviyormuş, ne kadar?

At demem sana kardeş derim
Kardeşimden İleri.

Başına iş geldi yoldaş derim
Yoldaşımdan İleri.

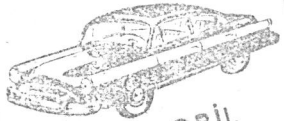
Müslüman Türkün kardeşten de yoldaş-

tan da üstün yar-ı garı olan at aynı zamanda onun kutsiyetidir. Zaten peygamberimizi arş üstüne çıkaran Bûrak ismindeki kanatlı attı. Hazreti Ali'nin Döldülü de sahibi kadar meşhur değil mi? Ya Battal Gazinin Aşkari? Babası Gazi Hüseyin bir gün avda geyik kovalarken, geyik bir mağaraya girdi. Gazi Hüseyin de girince ne görsün? Gümüş eğerli, haşmetle şahlanmış, kişnemelerinin dehşetle koca mağarayı güm güm çınlatan bir at. Yanına yaklaşmak imkânsız. Mağara duvarından bir ses duyuldu. Gaibler âleminde gelen ses:

— «Ya Aşkar, teslim ol! On yaşındaki Battal Gazinin atı işte budur.» Kutsiyeti ve masalı bırakalım.

Dördüncü Murad'ın Bağdat seferindeki Genç Osman masal değil tarihin halkatidir. Onun gibi bir hakikat olan Kol (Kul) Mustafa ona yazdığı destanın son kıtasında kendi ismini açıklar:

Kol Mustafa karakolda gezerken
Gülle karşın yağmur gibi yağarken
Yıkılası Bağdat seni döğerken
Serdarlara şehid oldu Genç Osman,
Manzumenin ikinci kıtasında Genç Osman'a at dayanmadığını, kır atlardan ikisinin birden eğlendiğini öğreniyoruz.
Eğerleyin kır atının ikisin
Fethideyin dilsizmanların hepsin
Sabah namazında Bağdat kapısın

OTOMOBİL

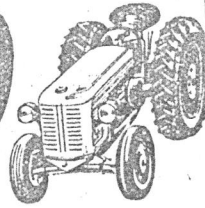

1954 YILINDA

500.000

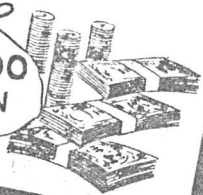
LİRALIK İKRAMİYELER

TRAKTÖR

ALTIN VE PARA İKRAMİYELERİ

3000
ALTIN

İKRAMİYELİ
GRUP
MEVDUATI
YATIRACAĞINIZ PARANIN
2 Mislini
Kazandırır

TÜRK TİCARET BANKASI

HE
R 150 LİRAYA BİR KURA NUMARASI

Seyran

6

Allah Allah dedi açtı Genç Osman.

Anonim halk şiirinde ise Genç Osman'ın boz atı yerilir. Hiç öyle bir yiğite böyle kötü atı verilir mi? İşte padişah emir verdi. Ona kendi tavlasından demir kır atı getirsinler:

Osmanın boz atı kötüden kötü
Düşmanın içici zehirden katı
Getirin tavladan demir kır atı
Özengile kana batsın Genç Osman.

Halk edebiyatımızda kır at adetâ milli bir tiptir. Yiğitler yiğiti Koroğlu hep kır at ile haşır neşir oldu. O ki zalim derebeyine karşı Tanrının cezası gibi dağa çıkandı. O ki: «Esen rüzgârlardan hile sezen» bir zekâdır. Cenk ederken:

Kır at köplüğünden, düşman kanından
Çevrem dolup şalvar ıslanmalıdır.

Diye köpükler içinde kalan kır atını canı gözül gibi sever, çünkü o at yalnız koşmuyor, kanadlı gibi uçuyor:

Camın kır at, gözüm kır at
Her yanında çifte kanad
Uçar gider, uçar gider...

Onun kır atı; inişli geyikler gibi, yokuşu kekikler gibi hep hızlı hızlı, sekte sekte aşarak, gözlerinde kurd bakışlarının keskinliği parlayıp yelelerinden kız saçlarının dilberliği dalgalanan at:

İnişli gidince ceyren inişli
Yoluşa çıkınca kekik sekişli
Karakuş oyunlu bozkurd bakışlı
Kız saç yeleli kır atım benim.

Ya Dadaloğlu? Belinde kılıç, elinde saz; yaylaların bu yiğit şairi;

Ferman padişahın; dağlar bizimdir
Diye Kozanoğlu ağzından devlete maydan okuyan erkek sesli ve içli adam:

Bir atı severim bir de güzeli

Diye yeryüzünde sadece iki şeye kıymet veren bu deryadil aşık, atı ne kadar iyi anlar ve ne kadar iyi anlatır.

At kulağın dikmiş gözünü silzer
Gülve ördek gibi güllerde yilzer
Yollarda koşarken ceylândır tozar
Atın esginlişt yiğite gerek
Meğer onca, Genç Osman'a kötüsü düşen

boz at, atların sultanı imiş ve kır atı ahırken de sakarsızlığına dikkat etmeliymiş.

Binek at içinde sultandır bozu
Yanına kır at al sakarsız gerek
Yiğit şairimiz mademki dünyada yalnız atla kızı sevdi, öyleyse onların en seviyecek vasıflarını da anlatır, atın sağrısı dağ parçası höyükler gibi heybetli, göğsü kalkan gibi dik, kulakları kalem kadar ince ve başı çekik gibi keskin olmalı, dilber ise sadece iki kelimeyle canlandırılıyor: Dal boylu, samur kaşlı; fakat sadece bu iki işaret insanın gözü önüne dilberi bütün canlılığıyla getiriyor mu?

Atın höyük sağrı kalkan döşümlü
Kalem kulaklısı, çekik başlısı
Güzeli dal boylu samur kaşlı
Bir atı severim, bir de güzeli.

Dadaloğlunun «Gazi Aşık Mahmud» destanında ince bir lirizm titrer. İki kardeşin biri oğlan, biri kız çocuğu var. Küçükten nişanlayıp vakti gelince evlendirdiler. Rus harbi patladı. Yeni güvey, yani Gazi Mahmud harbe gidecek. Taze gelin yüreği çarpa çarpa baktı:

Sabahleyin baktım gülneş parlıyor
Ağam atın terkisini bağlıyor.

Gelin henüz o kadar küçük ki, elleri eğere bile yetişmedi:

Atını çektiirdi binek taşına
Ellerim yetmedi eğere taşına.
İlbeyoğlu, Türkmen aşiretlerinin şairi.
Yaylasını methederken atları da över:

Sultan Abas cümle dağdan ulular
Kar akıdır on beş dağın eridir
Güzel atlar koç yiğitler yeridir
Ben gidiyom telli yaylam kal kalan.

Cenubi Anadolu'da, Türk aşiretleri ülkesiyle çöl Arabları arasında cenker olur; Türkmen şairleri hem cenk ettiler, hem cenkten sonra yapılan savaşı mısralara dizdiler:

Çalın özengiyi atlar harlasun
Koç yiğitler hamlasından terlesun
Kargılar oynasın, kılıç parlasun
Düşman dehşetinden atsın rengini.

Türk atları, onlar yalnız yeryüzünde değil, Türk halk şairlerinin terennümlerinde de canlı canlı yaşıyorlar.

Yeni Escrier:

"Seyranî,, Dolayısıyla

Yazan: Cevdet CANBULAT

Halk edebiyatımızın bilinen şairleri içerisinde Seyranî adlı bir şair vardı ki, onun hakkındaki bilgimiz şimdiye kadar çok noksanmış. Oysa ki, Yunus Emre, Karacaoğlan, Koroğlu ve Dadaloğlu gibi şairlerimizden sonra, hattâ hiciv alanında bunlardan önce gelen bir şairmiş. Anadolu'nun bu usta ve bahtsız şairini, öldükten 88 yıl sonra, bize tanıtan, sayın Hâşim Nezihi Okay oldu (1).

Seyranî gerçekten deyiş ve duyuş bakımından halk edebiyatımıza yeni bir ses kattı. Bu ses onu bundan böyle ölümsüzlüğe ulaştırabilir. Onun için artık Seyranî'nin doğum ve ölüm tarihleriyle vakit geçirmekte ne mânâ vardır?

Seyranî'nin heceli deyişleri çok içten ve samimi. Buluş ve benzetişleri kıvrak ve eşsiz. İşte gelişi güzel aldığım iki mısra:

Bir çoban eünde dünya bir kırmızı (2)
Mısralı yün eğriş ip sarar hemen.

Dünyayı bir çobanın elindeki yünü eğriş ip saran bir kırmızı benzetmek, Seyranî'nin buluş gücüyle ne güzel bağdaştırıyor. Bu mısralarda ne basit fakat ne düşündürücü bir hayat felsefesi, ne büyük bir icaz kuvveti vardır? Yüz yıllar boyunca dünyayı (çarh-ı feleklerle, dönen kadehlere, türlü türlü şekillere) benzeterek türlü mısralar döktüren şairler beyhude kendilerini yormuşlar meğer. Çobanın elindeki kırmızı hiçbir şair görememiş. Çünkü, çobanın elindeki kırmızıyı görebilmek için çobana yakın olmak lazımdır. İşte Seyranî'nin asıl bizim olan tarafı.

Seyranî aruzla da söylemiş ve yazmış. Aruzdaki başarısı heceye göre daha sönük. Aruzun tekrarlı «Fâilâtün» ile, yine tekrarlı «Mefâilün» kalıpları Seyranî'nin en çok benimsediği ölçülerdir. Fakat bu kalıpları da çok yerde kırıyor, parçalıyor. Esasen halk şairlerinin hemen hepsi aruzu başaramadıkları için kalıpları kırarak (4-4-4-3-15) şeklinde bir ölçü uydurmuşlardır. Divân şiirinin alımlılığına kendini kaptırması bütün halk şairlerinin deyişleri dikkatle incelenecek olursa bu durum çok açık görülür. Çünkülerde bunun örneklerine her zaman rastlıyoruz.

Seyranî beri taraftan kuvvetli bir mutasavvıf halinde karşımızdadır. Tasavvuf ede-

biyatını iyi izlemiş bir şair. Deyişlerinde sofiyane tâbirler çok. Hem Seyranî'yi daldan dala seken kararsız, gayesiz bir şair sananlar aldanır: O kesin olarak bir tarik (Yol) ve bir tarikat (Bektaşilik) sahibidir. Bir deyişinde:

Hayretim arttı tarikat pirine ettim sefer,
Beste olum tiz muhabbet dâmanın
zindrine.

diyor. Diğer bir deyişinde de:

Bir pir-i azizden almışız nefes,
mısralı ile de bektâşi tarikatına bağlılığını açıklamış oluyor.

Seyranî'nin asıl büyük tarafı hicivdir. Devrinin idaresini, hayat akımını, yüksek rütbelerden aşağılara kuş bakışı bakan iş arlerini, padişahları, sadrazamları, ham sofuları ve hocaları durmadan hicvetmiştir. Bu alanda, amansız bir savaşçı:

Ezelden böyledir Seyranî adet,
İbadetten yektir nefse ticaret,
Kalmadı dünyada bittî halâvet,
Ne düğün arefe, ne bayramında.
mısraları bugünün realitesine bile dokunan bir hiciv değil midir?

Ahbapların valt, hâkim, sayılar,
Kolcutmadan yemez eti aylar.
Çoğaldı Seyranî kabadayılar,
Kedi fare yemez arstan olursa.
mısraları Neftî'yi hatırlatıyor. İşte Seyranî de Neftî gibi sadrazamları nişan almış, eğri yayını gerip doğru okunu atıyor:

Küçük lokma ile dolmaz avurdu,
Ne yaman insanı kasti kavurdu,
Cihann küllünü göge savurdu,
Geçti sadarete hayvan olanlar.

Bu çeşit kuvvetli hicviyeleri yüzünden boynunu darağaçından kurtararak İstanbul'dan memleketine kaçmağa muvaffak olan şair, bu defa kadıların, müftülerin, ham sofu ve hafızların iç âlemlerinin gizli taraflarını dillere düşürüp ortaha yayıyor:

Kadının müftülün yidiği rüşvet,

(1) Seyranî, Hayatı ve Şiirleri, Maarif Kitaphanesi, 250 Krş.

(2) Elde yün eğirmeğe yarar aygıt.

Onbir Ayın Sultanı: Ramazan

Yazan: Münir Süleyman ÇAPANOĞLU

Ramazanda (1), gufran dua ve fazilet ayını, çocukluğumda ne büyük bir sevinçle karşılardım. Ramazanın, büyüdüğümün, küçüğümün nazarında başka başka mânaları vardı. Başka başka cephelerden severdik Ramazanı. Ona, büyüklerimize:

— On bir ayın Sultanı!
— Bereket ayı!

Derlerdi. Ve Ramazanı ufuklardan bir sevgili bekler gibi, içlerinde hasret ve vuslat selâleleri çağlıya çağlıya beklerler, bu mübarek ayı böyle özlerlerdi. Onlar, Ramazanı, kendilerini Allaha ve Peygambere yaklaştıran bir ay olduğu için severler. Tâzim ederlerdi.

Ardı arkası alınmıyan cemaatlerle dolu büyük câmilerde güzel sesli müezzinlerin okudukları dualarla, rûkûdan secdeye varan safların kubbeyi inleten azametli uğultusuyla mestolurlar, bihoduğa varırlardı. Bembe-

İçkiden zinadan cahille nöbet,
Vermiyor hafız-ı kur'an olanlar.

Seyranî'yi hicve sürükliyen sebep pek belli: Dağınık hayatı, tuhaf fikirleri, lâik düşüncesi, içkiye olan düşkünlüğü ile çevresinde aksi tesir yaratmıştır. Bu bakımdan çok tenkitlere ve hücumlara uğramıştır. Bu halindeki hiciv sanatının filizlerinin gelişmesine yol açmıştır. İçli ve duygulu bir şairin tutacağı yol bundan başka da olamazdı. Hücumlar karşısında duyduğu acı, şaire daima bir kamçı olmuş. Acı ve üzüntü çok defa sanatçıyı kamçılayan, onu harekete getiren beşerî bir dinamodur.

Sayın Haşim Nezihî Okay, küçümsenemeyecek çapta bir cildi dolduran deyişlerle Seyranî'yi cidden aydınlığa çıkarmıştır. Şuurlu her okuyucu Seyranî'yi ve onun kişiliğini bu aydınlık içerisinde görebilir. Böylece Haşim Nezihî Okay Seyranî'nin fikir hasadını dermiş toplamıştır. Bu hasadın hafızalara hakkedilmesi, gönüllere sindirilmesi okuyucuya kalmıştır.

Seyranî, üzerinde ne kadar durulsa az bir halk şairimizdir. Halk edebiyatımızın bu değerli simasını unutulmaktan kurtaran sayın yazarını tebrik etmek için en yenilmez bir arzusudur.

yaz başörtüleri içinde, oruçtan sararmış yüzleri bir nevi şefkatle ruhanîleşen nineler, mahmur yüzlerinin değirmisini beyaz kullar sarmış büyük babalar ilk günün orucunu zemzemsiz ve hurmasız bozmazlardı.

Çocuklar -büyükler gibi- Ramazanı oruç tutmak, câmi câmi dolaşmak için beklemezlerdi. Onlar için Ramazan, her zamankinden fazla serbest, eğlence ve zevk ayı demektir. Bir kere Ramazanda, yatışı ezanı okunur okunmaz yatağa girmek, her sabah horozlarla beraber uykudan uyanmak yoktu. İşin tatlı tarafı, mektebin öğleden sonra âzat oluşuydu.

Çocuklar, Ramazanı, davulu, gümbürdede gümbürdede mahalleye çıkan bakçı babasının ve onun zaman zaman durarak:

Ramazan geldi dayandı
Câmiler nura boyandı,
Top atıldı, kandil yandı,
Kalbimiz ona inandı.
İze geldik, dize geldik,
İnci, mercan bize geldik,
Başlar tacı fîri gözüm,
Arzeyledik size geldik.

diye (mâni) okuyan «mâniciler» in arkasından sokak sokak dolaşmak, evde komşu çocuklarıyla (Fincan), (Yazı mı, tura mı?), (Yüzük), (Uçtu, uçtu) oynamak, sokakta topaç çevirmek, câmi avlusunda (Uzun eşek), (Kaydırak) oynamak vardı. Ayrıca Karagöze gitmek, Hacıvat Çelebinin:

— Of, hay Hak! Çok şükür yetiştirene!
dedikten sonra meşhur:

Şem'at şâdi yamca cilvezâdır perdemiz,
Pertevi feyzi rûşenâdır perdemiz.
Her dakıka câlibi hayret menazır arzeder,
Bir temaşa haneli ibret nîmâdır perdemiz.
Gelse ol çeşmi siyah handeler peyda olur,
Cilvegâhu şahidi zevk-u sefâdır perdemiz.
perde gazelinî okurken, Karagözün birdenbire üzerine atılıp alt alta, üst üste dövüşüp boğuşmalarını kahkahalarla seyretmek için severlerdi. Sahur yemek için de severlerdi Ramazanı...

Ramazanın yaklaştığı daha bir hafta evvelinden başlayan temizlik seferberliğinden anlaşılırdı. Ev baştan başa badana edilir, tahnalar ovulur, şilteler atılır. Temizlik fastı

bitip de sıra gırtlak işine dayandı mı evin kadını:

— Tuz!
Diye başlasa, efendisinin yüreği:
— Cız!

Der, mamafih:
— Kilerde ne var? Torbalara bakiver, neler kalmış?
Emrini verirdi,

O zaman ya hanım kilere iner, noksanları tesbit eder, yahut efendi bizzat gider, evvelâ küçük tahta kutulardan işe başlardı: Karabiber, yenibahar, tarçın, karanfil az kalmış, almak lâzım.

Kavanozlardaki reçellerden kaysı idare eder; vişne, çilek, ayva; mürdüm eriği, kiraz, ananas pek az, Ramazanı çıkarmaz. Şurup üç buçuk şişe var.

Daha başka neler var? Bir kaç parça İskodranın balık yumurtası, iki kangal sucuk, yarım tahta pastırma, yarım kelle kaşar, çeyrek teneke beyaz peynir, yarım gömlek Tiriliya zeytini, biraz Amasyanın kuru bamyası, yarım kazevi piring, hoşaflık üryani eriği, kuru üzüm, armut kurusu, yarım teneke sade yağ, üç kelle şeker; bir sepet ceviz, biraz badem, bir miktar irmik, iki torba un, dört paket makarna, sekiz tane ekme kadayıfı, bir pişirimlik güllâç.

Bunlara münasip miktarda ilâveler yapılırdı. Kilerleri tamtakırlığa yüz tutanlar, yağlı, peynirliye, reçelliye Ramazan şerefine yeni baştan doldururlardı.

Faaliyet, Ramazan hazırlığı yalnız evle-

re inhisar etmez, esnafa da geçirdi.

Paşa, bey, efendi, memur, irat sahibi, tacir, amele, hamal, yemişçi, kunduracı, bir kelime ile her sınıf halk ve nihayet ihtiyar kadımlarla genç dullar, Ramazaniye böreklerini tedarik etmek için dükân dükân, pazar pazar gezerlerdi.

Dostlar ahbablarına, birbirlerine sağlık verirlerdi:

— Pastırma alacaksın Bahk pazarıada sarrafların arasındaki Karamanliya uğra. Hem nefis, hem de farklıca.

— Bakkal Zühtü efendide bir zeytinyağı var; bal! Almadınsa başka yere gitme!

Kadınlar arasında cumbadan cumbaya konuşmalar olurdu:

— Bu yıl günler uzun, ne yapacağız?

— Varsın uzun olsun. Sağ salım kovuşturuk ya, ona da şükür, Rabbim sabrını verir.

Hazırlık sade yiyeceğe taallük etmezdi. Büyük hanımefendi zaten üç aydenberi oruçludur. Efendi, daha Ramazan lâfi olur olmaz baba yadigarı mercan tesbihi sandıktan çıkarılmış, yüzüne bir tiryakilik süsü vermiştir. Küçük bey, Direklerarasında geceleri çayhane vazifesini gören berber dükânlarında şimdiden arkadaşlarıyla buluşmağa başlamış. Fakat asıl faliyet Veznecilerle Şehzadebaşı arasındadır. Tiyatrolar, Orta oyunları hınca hınc dolar, boşalırdı.

(1) «Ramazan: Arapça uyanmak» demektir. Bu aya bu ad, o zamanlarda sıcak günlere rastladığı için konulmuştur, derler.

Yörük Ne Yer

Bir Yörügün de bulunduğu mecliste, konuşuluyormuş. Yörügün hiç söze karışmadığı, nazarı dikkati çekmiş. İçlerinden biri:

— «Ne büzüllüp duruyorsun? Sen de bir şeyler söylesene...» demiş.

Yörük şu cevabı vermiş:

Yörügün yediği ayrıncı sütür;
Oturduğu kenar ile sırttar,
Söylüyeceği vîrt ile zarttar.

YAĞ GÖNEN'E, YAĞ GÖNEN'E...

Eski zamanlarda bir babanın 4 tane kızı varmış. Bunları birer çiftçi memleketi

Derliyen: Mustafa KOÇ

olan Aras, Flindos, Radimos ve Gönen, köylerine gelin etmiş. Öteki üç kızının hali vakti yerinde olmasına rağmen, Gönendeki fakirmiş. Yağmur yağmaya başlayınca, kızların babası ellerini havaya kaldırarak şöyle dua edermiş:

İki ağrasa
Bir Flindosa (1)
Arada strada
Radimosa
Yağ Gönene.. yağ Gönens.

(1) Adı geçen köyler Isparta iline bağlıdır.

918

Nafia Hanım

Yazan: M. Halit BAYRI

Merhum Sadettin Nuzhet Ergun «Bektaşî Şairleri» adlı kitabında Arife Bacı, Emine Beyza Bacı, Gülsüm Bacı, Hüsnüye Bacı, İhsal Bacı, Münire Bacı, Seher Abdal, Şehribânü Bacı, Şeref Bacı, Useyle Bacı isimlerinde on kadın Bektaşî şairinin eserlerinden örnekler vermiştir (Bektaşî Şairleri: İstanbul 1930, S. 16, 115-116, 127-128, 182-183, 190-191, 289-291, 330-333, 352-355, 386). Aynı müellif «Bektaşî, Kızılbaş ve Alevî Şairleri ve Nefesleri» adlı kitabında ise, yukarıda saydığımız on kadın Bektaşî şairinden üçüne, Münire Bacı ile Seher Abdala ve Şeref Bacıya yer vermiş (Bektaşî, Kızılbaş ve Alevî Şairleri ve Nefesleri: İstanbul 1944, C. I, S. 88-95, C. II, S. 141-145, 343-344), ötekilerden hiç bahsetmemiştir. Sadettin Nuzhet Ergunun «Bektaşî Şairleri» adlı eserinde temas ettiği on Bektaşî kadın şairden yedisini «Bektaşî, Kızılbaş ve Alevî Şairleri ve Nefesleri» adını taşıyan eserine ne sebep veya maksatla almamıştır, bu ciheti pek tabii olarak bilmediğimizizi saklamıyacağız. Bununla beraber hiç şüphelenmiyoruz ki, eski Bektaşî tekkeleri, biraz önce isimlerini kaydettiğimiz on kadın şairin dışında daha pek çok kadın şair yetiştirmiş, fakat nasılsa bunların şiirleri tesbit olunamamıştır. Onun için cesaretle söyleyebiliriz ki, bugün hiç olmazsa bilinenler kadar bilinmeyen kadın Bektaşî şairi vardır; işte burada üzerinde durmak istediğimiz Nafia Hanım da bunlardan biridir.

Elimizde bulunan yazma dergilerde Nafia Hanımın yalnız bir manzumesini görebildik ki, o da şu nefestir:

Mürşidim efendim başlar tacısın,
Bu cihannın bir kıymetli mâhısın,
Afvedersin, pek müritvvet kâmsın,
İsyân bizden şahım, müritvvet sizden.

Yanıyör yüreğim, ateş saçıyor,
Bu aşkın âteşi haddem aşıyor,
Çıkıyor gönülden, yara açıyor,
İsyân bizden pirim, afvetmek sizden.

Ayırma bizleri cemalinizden,
Hatâ bizden dâim, atâ da sizden,
Dört kapı görünür dergâhınızdan,
İsyân bizden şahım, müritvvet sizden.

Şahım hoş gör, salın kırılma bize,
Ne hacet söylemek, mâlumdur size,
Çıkarma gönülden, bu ricam size,
İsyân bizden pirim, afvetmek sizden.

Pirimin nazarı bize kâfidir,
Pir Muhammed Ali bize sâkiddir,
Nuri Baba pek müritvvet kâmdır,
İsyân bizden şahım, müritvvet sizden.

Edinizle bir dem yetişti kâhî,
Açık olsun Çamlıcamın dergâhı,
Nafiamın sensin melce', penâhı,
İsyân bizden pirim, afvetmek sizden.

Başka mahsullerine rastlayınca kadar bu tek manzumesiyle muhakeme etmek zorunda olduğumuz Nafia Hanımın hüviyetini belirtmeğe yarıyacak ve onu bize az, çok tanıttacak bir vesikamız da yoktur. Ancak manzumedeki Bektaşî dergâhının son şeyhlerinden biri olan Nuri Babadan feyz alarak bu dergâhın müridleri arasına katılmıştır. Bilindiği gibi Büyük Çamlıcadaki Bektaşî dergâhı, Tahir Baba adında biri tarafından kurulmuş ve kurucusuna nisbetle «Tahir Baba Tekkesi» diye şöhret kazanmıştı. Yeniçeri ocağının kaldırılması üzerine 1826 senesinde diğer Bektaşî tekkeleriyle birlikte kapatılan Tahir Baba tekkesi, sonra yeniden Nakşî tekkesi olarak açılmış, fakat asıl mayasını ve mahiyetini kaybetmiyerek Bektaşî tekkesi olmakta devam etmişti. Nuri Baba, ondokuzuncu asrın son on yılı ile yirminci asrın ilk yıllarında bu tekkede şeyhlik vazifesini cesaretle yapmış, sade Bektaşîler arasında değil, hattâ bütün İstanbulda tanınmıştı. Şu halde Nafia Hanımın, ondokuzuncu asrın son ve yirminci asrın ilk senelerinde yaşamış olduğunu kabul etmekle, yanlış bir yola sapılmış olmaz sanırız.

Manzumesine bakılırsa Nafia Hanım, pek kuvvetli bir şair değildir. Bununla beraber bu bahiste doğru ve kesin bir hükme varabilmek için şairin kaleminden çıkan şiirlerden hiç olmazsa daha bir kaçının ele geçmesini beklemek, elbette haklı ve yerinde bir hareket olur.

Bekçi Baba Destanları

— VI —

AKÇA SAYAR

1
Rahm ediniz bekçinize
Yorulmuş çok geze geze
Akçaların envanını
Saysam gerek bu şep size

2
Söyledi dürri meknunu
Kim olmaz anın meftunu
Gayetle müferrahtır.
Baçaklı Macar altunu

3
Altının cümlesi mergup
Herkesin yanında matlup
İsterim Bari Hüdadan
Yüzbin tane zeri mahbub

4
Adamın açulur gözü
Daima şen olur yüzü
Her kimin olsa koynunda
Fındık altununun yüzü

5
Kiminin koynunda dolu
Kiminin erişmez eli
Sevniyen zincirli altunu
Ya delildir yahut Veli

6
Söyleyeli bekçi neder
Yeni kuruş başla gider
Tokad'ı elli paraya
Almağa bakkal ne eder

7
İdeyim sana hurata
Bahane olmaz kırata
Gel sakın tarılma bekçi
Bahşış gelirse zulata

8
Yarımlık teft ile vurup
Neyler müşammaya sarılıp
Bekçi müşammaya sarmış
Bir akçelik mangır alıp

9
Ufak akça para ile
Gayetle ragbetli hele
Umarım ki bekçi bize
Turah çil para gele

10
Sözüm sana değildir ki
Sevme gel altunu herdem
Bekçi sen altun taşımam
Sarılığa uğrar adam

11
Geceler bekçi yürüyor
Yüreği yağı eriyor
Bekçi altunla kuruşu
Hele sarrafta görüyor

TAKILMA
1
Bekçi bilmez hudi sudı
İftara gelirim dedi
Bir inek buzağusile
İftarda kahvaltı yedi

2
Yedi kuyye peynir aldım
O yedi ben baka kaldım
Sofrayı kuruttun bekçi
Ben seni Allaha saldım

3
Saldım furuna bir kuzu
Hem çokça komuşlar tuzu
Ben bir lokma alamadım
Yedi hiç kalmadı kuzu

4
Toz şeker aldım katmağa
Bekçiye iftar koymağa
Aynehan soyu mu bilmem
Bekçiniz bilmez toymağa

5
Toymadı da şöyle dursun
Su içmesine ne dersin
Himarın su içmesine
Allah ta bereket versin

6
Versin muradımı Allah
Bekçiniz toyar inşallah
Bir furun etmek te versem
La' demez söyler eyvallah

7
Allaha kıldım çok dua
Makbul ede anı Hüda
Çenesine göre imiş
Pilâv yemesine hakka

İstinsah eden: Naci KUM

8
Hakka olursa böyle olsun
Bekçiniz dermanın bulsun
Bekçi baba lâtifeye
Tarılmasun mazur olsun

KEDİLER
1

Ben kimlere edeyim dâd
Bir kimsede eylemez imdat
Ben bir kedinin elinden
Çağırırım dâd-ü feryat

2
Başın sokar kaynar kazana
Tutulup gelmez düzene
Ben elinden kan ağlarım
Komşular der ki bize ne

3
Gayetle eynehan kedi
Ne hodi bilir ne sodü
Hilâf değildir bu sözüm
Bir kelle kaşkaval yedi

4
Bir gün bizim evde yattı
Halkı birbirine kattı
Hırsız kedinin şerrinden
Çok komşular evin sattı

5
Bizim evde mekân tuttu
Çok kedileri uyuttu
Bir kazı kızartmış idim
Ol kedi boyunca yuttu

6
Bilmem ki ne ahval oldu
Bu gayret bağrımı deldi
Üsküdarı attım idi
Benden evvel eve geldi

7
Bir lûiple tuttum anı
Boynuna taktım urganı
Arslan bakışlı bir kedi
Yoğıldı anın akranı

8
Tüketti bir desti balı
Uçuyor gözde hayallî
Bir kantar pastırma yedi
Delmış dibinden çuvalı

DOLMABAĞÇE STADINDA YAPILAN YAVRUKURT GÖSTERİLERİ

29 Nisan 1954 Perşembe günü Dolmabağçe Stadında yavrukurtların izciliğe geçiş törenleri yapılmış, bu arada yavrukurtlar muhtelif gösterilerde bulunmuşlardır. Yukarıdaki resimde, zeybek oynayan yavrukurtlardan, Dergimizin Sahibi ve yazı işleri Müdürü İhsan HİNÇER'in oğlu Bora HİNÇER görülmektedir.

Büyük FOLKLOR Anketimiz

Prof. Ahmet Caferoğlu'nun Cevapları

Anketi Tertip Edenler:
İhsan HİNÇER - Mehmet GÖKALP

SUALLER:

- 1 - Folklor me'humundan ne anlıyorsunuz; tarifini yapar mısınız?
- 2 - F. Santyves, 1936 da nerettiği «Manuel de Folklore» adlı eserinde: «Folklor, medeni bir millette Halk Düşüncesi'nin etüdüdür.» diyor, bu ifadeyi yerinde buluyor musunuz?
- 3 - A. Van Cennep bir eserinde: «Sosyoloji, kelimenin tam mânasile folklorun bölümlerinden biridir.(?)» dediğine göre, siz ne düşünüyorsunuz?
- 4 - Türkiye'de folklor çalışmalarında nasıl bir metod kullanılmaktadır? Köy monografileri nasıl hazırlanmıştır?
- 5 - Bir «MİLLİ FOLKLOR ENSTİTÜSÜ» nün kurulması lüzumlu mudur, bu hususta devlete ne gibi bir mükellefiyet düşer?
- 6 - Türk folkloru'nu halka ve harice tanıtmak için neler yapılmalıdır? (Radyo, negriyat, sergi, tone'den hangilerini tercih edersiniz, niçin?)
- 7 - Sanatkar, Edip ve şairlerimiz, Türk Folklorundan nasıl faydalanabilirler? Halk şirri, destanları, hikâyeleri, türkü ve ağıtlarıyla bir millî destan meydana getirilebilir mi, nasıl?
- 8 - Halk şairlerinin eserleri (koşma, hikâye, türkü,...) folklorik midir?
- 9 - Folklor, tedrisata girmez midir? Hangi derstele birlikte okutulmasını münaasip görüyorsunuz?
- 10 - Devlet yardım olmadan folklor çalışmalarının muvaffak olacağına inanıyor musunuz? Devlet yardım şart ise, bu husustaki vazife hangi Bakanlığa düşer?
- 11 - Folklorla dair şahsî hatıralarınız, eski ve yeni eserleriniz, çalışmasını takdir ettiğiniz folklorcularımız kimlerdir?
- 12 - Anketimiz dışında kalan folklor sorularına dair düşünceleriniz?

CEVAPLAR:

1 - Folklor, halkı bütün millî varlığı ile temsil eden, yaşatan şekil, hayat tarzıdır. Bilhassa sade, basit halk hayatını ve unutulup giden cihetleri yaşatan malzemenin çekilmeden önceki haline denilir. Sonra aynı zamanda folklor, umumiyetle halkın edebiyatta, inançta, yaşayış tarzının unsurunda, kendisinin halka has teamülî hukukunda, halk tababetinde mevcuttur. Buraya ayrıca çocuk hayatının unsurlarını, oyunları, bayramları dahil etmek lâzımdır.

2 - «Halk düşüncesi»nin değil, «halk varlığının yaşayış tarzının ve maziden hâie naklettiği unsurların» etüdüdür.

3 - Doğrudur. Sosyoloji yalnız folklorla iktifa etmez, daha geniş bir sahada meselâ

bir amelinin hayatını almaz. Umumiyetle halkın hayatını her cepheden tetkik eden mühim bir ilmdir.

Prof. Ahmet CAFEROĞLU

4 - Bence, mahallinde malzeme toplanıldıktan sonra ancak onu ilmi yollarla işlemeli;

bu işte bilhassa Anadolu yörüklerinin çok mühim rolü olabilir.

5 — Evet, bir «TÜRK FOLKLOR ENSTİTÜSÜ» kurulmasına taraftarım; ancak bütün dünyasına şâmil olmak şartile. Çünkü bir ve tamamen Şamanidir. Ve hattâ «kepçe - gelenek aynı zamanda bütün Türk dünyasında mevcuttur. Meselî yağmur duası, Anadolu'da çocuklar arasında mevcudiyetini belli eder ve tamamen Şamanidir. Ve hattâ «kepçe - gelin» diye tanınan unsur Anadolu'nun birçok taraflarında (dodu) veya (godu) ismiyle şöhet bulmuş, ki aslında bu, Yakut Türklerinde, ölen genç kızın mezarına dikilen be-beğin adıdır. Yahut Konya'daki ve Kars'daki (Soya torbusü) yine Şamanlarda hayvanları (kırgın) dan muhafaza eden bir ilâhın adıdır. Bu kabilden olarak Şark eyâletlerinde geline verilen hediye (nener) adını taşımaktadır, ki bu kelime aynı mânâda bugünkü Kazak Kırgızlarında da mevcuttur. Hele teamül hukukunda bu müşareket kendisini her alanda hissettirmektedir.

6 — Filmle neşriyatı tercih ederim.

7 — Malzeme toplandıktan sonra her edip ve şair istediği şekilde faydalanabilir. Bu iş de muharrir ve şairlerimizin kabiliyetine tâbidir.

Bir halk şairi (millî destanı) terkip edebilir. Şehname bir hayaldir. Bunlar mevcut eserlerden yapılamaz.

8 — Saz şairlerimiz bence klâsik edebiyat arasında köprü rolü oynayan sanatkar-

lardır. Bunların terennüm ettikleri halk edebiyatını teşkil eder ve folkloru dahildir.

9 — Folklorun tedrisatı lâzımdır. Bilhassa modern Türk filolojisi sahasına bağlanmalıdır. Maamafih modern edebiyata da girerlidir.

10 — Devlet yardımı şarttır. Bununla ilgilenmek vazifesi de Maarif Vekâletine düşer.

11 — Şimdiye kadar neşrettiğim 9 cilt «Anadolu ağzları, 1941-1942» ve iki cilt te hazır. Şark, orta, kuzey-doğu, güney-doğu, Hatay ve Trakya hariç illerin hepsi hemen hemen derlenmiş vaziyettedir. Neşredebeklerim arasında saz şairi (Bağdat Hanım), hudut boyu saz şairlerimizden Dede Kasım vardır.

Bilhassa Anadolu argosu ve gizli dil üzerinde duruyorum. Şimdiye kadar yayınladığım (Erkilit Çerçi Argosu, 1951) var.

Şimdi Pallacı, Tahtacı argosunu yayınlamak fikrindeyim. «Abdalların gizli Dili» diye bir eser hazırlıyorum. Sonra folklorun en çok üzerinde durulması icap eden onomastik (yer adları) na dair bir etüd hazırlamaktayım. Türk onomastigine ait bilgiler İsveç'te neşredilmektedir. (Türkiyat Mecmuası, 1953 sayılarına bakınız.)

Tanıdığım folklorculardan Belçikalı Romanya müteccilerinden Prof Sverpop, Prof. W. Eberhard, Mehmet Halit Bayrı, P. N. Boratav, Van Cennep.. var.

Şahsî hâtıralarım çok... Hepsi anlatılmaz ki... Folklor toplamalarında kendimi (Derviş Baba) sıfatında gösteririm. Saman pazarı, at, peynir pazarları, hastahaneler, kahveler, hapishaneler gezdiğim yerlerdir. 1939 senesinde Aydın'a uğradım. O zamanlar oranın mebusu olan sayın Adnan Menderes'le tanıştım. Bana: «Hoca ne topluyorsun?» dedi. Ben, cevabımda dedim ki: «Hikâye, masal topluyorum!». O zaman: «Vay, cvimiz yıkıldı. Üniversite hocası böyle şeylerle meşgul olduktan sonra...» diyerek takıldı. Şaka yaptı. Bunun üzerine benden bir konferans istedi. Ben de konferansa başlarken: «Bir varmış, bir yokmuş, Aydın ilinin bir mebusu varmış... Rastladığı bir hocaya «Ne topluyorsun?» demiş, o da «masal, hikâye...» demiş, diyerek şaka yaptım. Karşılıklı gülüş-tük.

Şimdi, o zaman (Vay battık!) diye şaka yapan Adnan Menders'in karşısında Türkiye folkloruna ait tam 9 cilt eserim mevcuttur.

Hınistan Kelimeler ve Deyimler

Yazan: Ali Rıza ÖNDER

Bu gibi değerlemeler üzerinde çalışırken daha çok yazı dilinde, aydımlar ve şehriiler arasında yerleşmiş ve okumalarının çoğunluğu tarafından bilinen sözler dışındaki kelime ve deyimlerle ilgilendik. Alfabe sırasile aşağıya sıralanmış olan kelimeler arasında, aslında türkçe olmayan, arapçadan, farsçadan, farsçanın basit ve bozuk bir şekli diyebileceğimiz kürtçeden, hattâ rusçadan geçmiş sözlerle bile rastlanacaktır. Biz, kulağımıza çarpan, o bölge için tabii, fakat genel Anadolu türkçesi için dikkate değer sayılan kelime ve deyimleri tesbit ettik. Bunlar, Hınıs ilçesinden derlenmiş olmakla beraber bazı değişikliklerle bütün Doğu Anadolu'da görülebilen sözlerdir.

Esasen Anadolu lehçesinin teşekkülü ve gelişmesi ile Batıdan Doğuya doğru itile itile sınır dışı edilmekte olan eski lehçemiz, Azeri lehçesinden başka bir şey değildir. Malatya ve Erzincanda canlı olarak hissedilmeğe başlayan, Elâzığ ve Erzurumdan Van ve Karsa doğru gidildikçe daha açık bir özellik gösteren bu lehçe, biraz daha ilerlenince harita çizgilerini aşarak Güney ve Kuzey Azerbaycanının içlerine kadar gider.

— A —

A : İşte (A burada, A bu nedir? gibi. Kayseri bölgesindeki Aha, Ahan, ahancık, sözlerini hatırlatıyor).

Abo : Ana (Ürgüpte «ana» ya «aba» dendiği gibi),

Acem : Güney rüzgârı, kayabel, lodos (Irak cihetinden eser),

Alaf : Ot, yem, hayvan yiyeceği. Ahştırmak : Öğretmek, soba tutuşturmak,

Allahın adı : Vallahi (yemin şeklidir), Allah vekil : Vallahi (yemin şeklidir), Almes : Koyu pembe, çığ pembe (renk adıdır),

Amarat : Altın, mücevher.

Ao (A-o) : İşte o, İşte şu (Ao karşından geldim).

— B —

Barzin : Süt süzeği.

Basmalık : Gübrelik, terslik (hayvan gübrelere biriktirildiği yer).

Belki : İnşallah (canım çıka belki. Kayseri taraflarındaki «bileyki» yi hatırlatıyor.)

Belki hıştık camna : Canım çıka (beddua).

Ben direm : Ben derim, sanırım, her halde.

Bene : Bana.

Berf : Kar.

Bir kırtık : Biraz, bir parça.

Buha : Buyurun, yeyin, için (sofraya davet sırasında söylenir).

— C —

Cakkıl : Omuzda su taşımak için kullanılan ve su tenekelerine takılan ağaçtan âlet.

Cırmak : Yırtmak.

Culuk : Hindi.

— Ç —

Çay tökmek : Bardağa çay koymak.

Çeper : Bahçe ve tarlaların sınırlarını ayıran çit, ağaç ve çalınan duvar.

Çiriş : Yemek yapılan bir ot.

Çöl : Çıkanma yeri, hamamlık (Pertekte «çark» ve Kayseri taraflarında «çağ» denen yer).

— D —

Dadak : Mama, gaga (bebe yiyeceği).

Damcı : Damla (Bacadan damcı düşüyor).

Debo : Su tenekesi.

Den : Taneleri kırılmamış, dövme buğday.

Derman : İlaç.

Dev : Ayran.

Diğelmek : Dam yuvaklamak, dam loğlamak.

Dışarı atmak : Dışarı çıkarmak (Masayı dışarı attım).

— E —

Emi : Baba.

— F —

Fermanlı : Resmî sıfatı bulunan (Fermanlı ebe, fermanlı bekçi).

Fetir : Çörek, yağlı ekmek.

— G —

Geco : Abdal: kafasız (benim çocuk çok gecodur).

Geçinmek : Ölmek.

Gevcik : Kaşık, kepçe.

ÇUKUROVADAN TEKERLEMELER

V

Boğazıma murt durdu
Delik taşta kurt durdu,
Değirmenci deli Huri
Bardağını beri kurtu,
Bir su içiyim geri kurtu.

VI

Hacı leylek havada,
Yumurta tavada.
Aş pişirdim yemedi,
Fıstık diktim glymedi.
Huy dedim uçmadı,
Huy koca demuz' huy

Mehmet BOZDOĞAN

Gıjlamak : Korkarak bağırarak.
Gij : Hiz (Çocuklar kızağa gij verdi).
Gilor : Yağlı ekmek, çörek.
Gojlik : Dişi manda.
Gorender olası : Geberesin, ölesin.
Govik : Honi.
Göğüse vurmak : Göğüse takmak (İğne-
yi mantonun göğsüne vurdum).

— H —

Hakaret : Zarar, ziyan (bana hakaret
etti, Beni zarara soktu).
Haşıl : Sütü çorba.
Havuş : Avlu, hayad.
Hay Allahın adı : Vallahi (Bilmem ben.
hay Allahın adı).
Heğ : Yumurta.
Hers : Öfke, sinirlilik.
Hersli : Öfkeli, sinirli.
Herslenmek : Öfkelenmek, kızmak, si-
nirlenmek, bağırarak.
Hersi çıkmak : Öfkelenmek, sinirlenmek.
Hullik : Topraktan tencere, göveç.
Hınam : Hısm, akraba.
Hırhız : Hırsız.
Hizek : Kızak.
Hoş : İyi, tatlı, lezzetli (Bu yemek hoş
değil).
Hoş : Cümle başlarında kullanılan bir
takı (Hoş, ben senin hizmetkârım değilim.)
Huy : Tuz.

— İ - I —

İlave : İftira, isnad.
İstikan : Bardak, çay bardağı.
İşk : Aşk.
İşkola : Aşkolsun (Ula işkola size).
İşkin : Kamyş gibi bir ot (Mayhoşlar
tuza batırılarak yeşil soğan gibi yenir).

— K —

Kâğıt bezi : Beyaz patiska.
Kalabalık : Gürültü.
Kalak : Tezek yığını, tezek kubbesi.
Karanlıktır? : Kolay mı, yağma mı var?
Kartol : Patates.
Kazınlık : Haset (Kazınlık etme: Haset
etme).

Kelem : Lâhana.
Kendime : Kendi kendime (Kendime eğ-
leniyorum).

Kendime : İri bulgur, piring.
Kengel : İç yenen, dikenli bir ot.
Kepçi : Kaşık.
Keyf : Keyifli, neş'eli, tuhaf, komik (Bu

adam çok keyfdir).
Kır : Bıçak.
Kirkirik : Çedene, kenevir tohumu.
Kıtlamak : Dişlemek.
Kıtlama çay : Şekeri dişle kırılıp ağız-
da eritilerek içilen çay.
Kocabaş : Pancar.
Kotan : Çift, saban, pulluk.
Koz : Ceviz.
Kurankerim : Kuranı kerim çarpsın (ye-
min şeklidir).
Kuyulamak : Gömmek.
Külek : Kova.
Küller gözen : Küller gözüne, gözüne
küller dola (beddua).
Küşne : Bıçak (Hayvanlara yem olarak
verilen tohum).

— L —

Lânet gelmek : Lânet olmak (ona lânet
gele) Beddua şekli.
Lazot : Mısır (bostanlara ekilen bitki).
Leçek : Yazma, başörtüsü.
Lobya : Fasulye (Beyaz lobya, kuru fa-
sulye, kabuklu lobya: yeşil fasulye).

— M —

Mablak : Çay kaşığı.
Makineye vurmak : Makine ile dıkmek
(Entarimi makineye vurdum).
Mast : Yoğurt.
Medek : Manda, camız.
Meşk : Deriden yapılmış yayık.

— N —

Nahir : Sığır sürüsü.
Nahırcı : Sığır çobanı.
Nan : Ekmek.
Nemet : Ekmek kıntısı.

— O - Ö —

O ki : Mademki.
Osmanlı : Türk, İç Anadolu.
Osmanlı yemeği : Türk yemeği.
Örük : Saç örgüsü, örülerek bölüklere
ayrılmış saçlar.

— P —

Pisik : Kedi.
Puşu : Başörtüsü, yazma.

— R —

Ruhsat vermek : İzin vermek, müsaade
etmek (Ruhsat ver de gidelim).
Run : Yağ.

— S —

Saffa başan : Saffa başına, başına saffa
olsun, ne mutlu sana.

Köy Halayları:

İnce Dudum Oyunu

Toplayan: Mehmet KALKANOĞLU

Ne kız okum ne gelin,
Ateşe yandım ancak.

Kale başı gürgenlik,
Ne hoş olur ergenlik.
Ergenlikte yar sevmek,
O da bir bezirganlık.

Kalen'n bedenleri,
Koyverin gidenleri,
Vurun vurun yaürin,
Yâri terkedenberli.

Durarak her kıt'anın sonunda söylenen
nakarat:

İnce dudum yar yar,
İnce bele gümüş kemer,
Akça dudum yar yar...

İnce Dudum oyunu, mânilerin karşılıklı
olarak türkü halinde okunarak karşılaştırıl-
masıdır. Baştan iki kadın evvelâ bir kıt'ayı
okur, sondan iki güzel sesli kadın da tekrar-
larlar. Mâniler okunurken el ele tutarak hal-
ka halinde yavaş yavaş döndürülür. Nakarat
okunurken kadınlar durarak ellerini çözüp
şak şakla tepinirler. Son kıt'a okunduktan
sonra nakaratin devamında sıçrar ve böylece
halayı bitirmiş olurlar.

Şimdi baştan iki kadın mânîyi ağızların-
da yayarak okuyacak, sondan iki kadın da
aynı eda ile tekrar edecekler:

Kaleden indim ancak
Al bayrak yeşil sancak.

Sakol (sakoli) : Çalı süpürge.

Sene : Sana (Sene diyorum).

Sobaya vurmak : Sobaya dokunmak
(Elimi sobaya vurdum).

Suluzatlan : Çorba.

Sursun : Ağaçtan yapılmış yayık.

Süpürge vurmak : Süpürmek (Odaya
bir süpürge vurayım).

Süpürülenmek : Süpürülmek.

Sürgüç : Buluş bezli.

— S —

Şepe : Tipilenmiş, kalgın kar.

Şerit : Kalın ip, urgan.

Şir : Süt.

Şişe hamacuh : Taş bebek (Şişe hama-
cuh gibi kız), çok güzel.

Şıppo : (Sulu kar, şepken).

— T —

Tahl : Buğday, hububat.

Talaşımı? : Umurumda mı? Telâş mı
ederim?

Tasadık : Sadaka.

Taşo : Kuzey rüzgârı, poyraz.

Taya : Ot yığını, hayma.

Tel : Eğrilmiş, bükülmüş yün, yün ipi.

Tetik : Salkım saçak şekilde, ışkına ben-
zer bir ot (Haşlanarak pilâvın yanında yenir)
Teşli : İğ, kermen (yün eğirmeğe mahsus
âlet).

Tevik : El kızığı (insan eliyle çekilen
kızak).

Tir : Ok.

Tirkeş : Okçu, ok atan.

Torpak : Toprak.

Torpak başan : Toprak başına, gebere-
sin (beddua).

Torpak halan : Toprak haline, geberesin
(beddua).

Törelî : Töreyle uygun, usule uygun, 'yi
münasip, normal.

Tötsü : Tütün, duman.

— U - Ü —

Uşak : Çocuk (Anadolunun bir çok yer-
lerinde var).

Üstüne bağırarak : E bağırarak (anam
üstüne bağırır).

Üstüne bakmak : E bakmak (Babam
üstüne baktı - Bana baktı).

Üstüne gelmek : E gülmek, alay etmek
(O üstüne güldü).

— V —

Vey vey vey : Olacak şey mi? (vay, A
gibi hayret sözü).

Vışş : Ya, Allah Allah (Hayret ifade
eder).

— Y —

Yahî : Ne münasebet, Allah etmesin
(Hayret, red ve takbîh ifade eder).

Yatmak : Uyumak.

Yeyilmek : Yenmek (bu ekmek bayattır,
yeyilmiyor).

Yola vurmak : Ugurlamak, yolcu etmek,

Keşişin Kızı

Yazan: Mehmet GÖKALP

Yolcular Çoruh nehrinin (1) üzerindeki dar bir vâdiden geçtikten sonra, tek-tük meyva ve yabancı ağaçlarla karşılarına dikilen Keşiş Dağına tırmanırlar.

Keşiş Dağında, Keşişin kızı yatar... Bu dağ sihirlidir, bu dağ yedi iklimin hiç bir tarafında bulunmayan dünyanın en büyük sırlarından birini saklar. Bu dağda rüzgârlar sanki insanın elini, yüzünü kuş tüyü ile okşar. Saçlarını rüzgâra karşı serbest bırakanlar meçhul eller tarafından sürüklendiklerini sanırlar. Gözlerinizi kaparsanız; rüzgârların içinde meleklerin uçtuğunu farkedebilir gibiler olursunuz. Başınızı göğe kaldıramazsınız, gözle riniz kamaşır; konuşamazsınız, diliniz âdeta damağınıza çivilenmiştir. Sesleri duymak istemezsiniz, etrafın ağır sessizliği sizi miknatis gibi kendine çeker, donmuş suya benzersiniz?.. Bir şey düşünemez olursunuz; hayâliniz kurumuş bir çeşme gibidir... Bu dağda,

teşyi etmek.

Yuhu : Uyku.

Yuklamak : Uyuklamak.

Yüreği yarılmak : Ödü kopmak, çok korkmak.

— X —

Zanka : Öküz kızı (öküz tarafından çekilir).

Ziyaret : Ziyaret çarpsın (yemin şekli).

Zompa : Sopa, değnek.

(Göğse takmak) yerine (göğse vurmak), (makine ile dikmek) yerine (makineye vurmak), (süpürmek) yerine (süpürge vurmak), (sobaya değmek) yerine (sobaya vurmak), (uğurlamak) yerine (yola vurmak), deyimlerinin kullanıldığına bakınca diyebiliriz ki bu bölge halkının ağzında (vurmak) kökü, geçer-akça sözlerden birisi olmuştur. Tarihinin her döneminde savaşla uğraşmış, davranışlarının çoğunluğu dövüşmek ve vuruşmalarla geçmiş bir milletin çocukları için bundan daha olağan bir şey tasarlanabilir mi?

Esasen folklor çalışmalarının asıl amacı, tarihe, etnoğrafyaya, toplumbilime ve milletçe taşıdığımız özelliklerin bir toplamı demek olan millet psikolojisine nüfuz ve yardım etmekten ibaret değil midir? tuhaf bir his sizi sarar, sarmalar,

Bu dağda bir Keşiş kızının ruhu gezer, bu dağda onun mezarı vardır. Amma öyle toprak içinde değil... Sarp ve bir bıçak yüzü gibi dik, iki yüz metre kadar yükseklikte, yamyası, siyah büyük bir kayanın ortasında bir insan boyunda boşluk vardır?

İşte Keşişin kızı bu taş oyduğunda yatar..

Rivayete göre: Keşişin biri malyetindekilerle bir diyardan bir diyara gidiyordu. Gündün birinde bu dağın eteğine geldi. Gündüz. Öğle vakti... Yolcular, çayırın kenarına indiler. Herkesin yüzünde acı bir hal... Keşişin kızı hastalanmıştı. Lokmanlar, hekimler onun derdine çare bulamadılar. Keşişin kızı, taze bir güldü, derdinden soldu, sarardı, Keşiş kızı haşmetli olur, ölüm meleği gelince takat mı kalır? Ölüm meleği onun haşmetini küçülttü, gururunu azalttı, kudretini âcizleştirdi ve ruhunu teslim aldı..

Kafilde bir kaynaşma, ağlaşma, sonra azgın denizlerin durulmasına benzer bir durgunluk. Keşiş, bir tek kızını bu ıssız, yabancı hayvanların cirit gibi gelip geçtiği, vahşi rüzgârların estiği dağda nasıl bırakırdı? Fakat burada ebediyen kalamazdı da... Alıp nâşını götürse adam başına bir damla göz yaşı düşkecekti. Fakat kâdere karşı gelemezdi. Vaziyeti müneccimlere arzetti. Müneccimler kızın nâşının bu dağa gömülmesini istiyorlardı. Keşiş evvelâ razı olmadı, çareler araştırdı. Sonra o sert bıçak yüzü gibi kaypak kayanın bulunması işi kolaylaştırdı. İki adam kayaya bin zahmetle tırmandılar. Bir mezar oydular. Bu mezar dünyanın hiç bir yerinde yapılmamıştır.

Bu mezar, dünyanın hiç bir yerinde bulunmayan bir hususiyete sahiptir: Bir büyük kayanın bıçak yüzü gibi kaypak, ve dik yüzünde bulunuşu..

Keşişin kızı demirden bir lâhte kondu, sonra muhteşem bir merasimle büyük kayanın ortasındaki oyuk mezara yerleştirildi. Kapısına irice bir taş kapak yapıldı. Dualar okundu, rahmetler edildi ve oradan gidildi.

Keşiş yedi yıl, kızının hasreti ile çöledeki

(1) Yazanın negredilecek olan «Doğuda Bir Köy» adlı etüdünden:

Balıkesir Yöresi Karakeçili Sohbetleri

Yazan: Osman SAYGI

1 — MİNNETLERLİ MUSA ÇAVUŞ MENKİBESİ:

Musa Çavuş Balıkesir - İvrindi İlçesinin Kayapa bucagına bağlı «Minnetler» köyündendir. Ailesi «Sofuoğulları» diye anılır. Karakeçili Türkmen aşiretine mensupturlar. Karakeçiller çok güzel halı dokurlar. Eski Türk geleneklerine bağlıdırlar. At, cirit, cop, güreş sevgisi; yar sevgisi, vatan sevgisi gibi müstereklerdir. Karakeçili ciride «deynek» derler. Deynekçiler, düğün derneklerde ortaya çıkarlar. Mücadele edecek athlar ikiye bölünür. Aralarından bir de hakem heyeti seçilir. Bütün deynekçiler bu hakem heyetinin emrindedir. Minnetlerli Musa Çavuş son asırın meşhur deynekçilerindedir. Yakın yıllara kadar hayatta idi. Bir kaç yıl önce vefat etmiştir. Doğum tarihini bilemiyoruz. Daima zeybek elbisesi giyer, başına da abani sarık sarardı. Gençliğinde beyaz tenli yakışıklı bir yiğit idi. Son zamanlarında hafif sakal bırakmıştı. Musa Çavuş deyneği kurşun gibi delerdi. «Ete kakıldığında kuş kuyruğu gibi deyneğinin titrediğini görenler vardır.»

Musa Çavuş, büyük düğünlerden birinde atıyla cirit meydanında yerini alıyor. Kendi-

kumlar gibi kavruıldı, ateşe düşmüş çıra misâli yandı.. Hiç değilse kızının mezarını görebilseydi. Hasreti son haddini bulunca yola koyuldu. Bu, ıssız ve ölüm rüzgârlarının estiği, insanın damarlarındaki kanı dondurana; tüylerini diken diken eden havaların hâkim olduğu, ölüm meleklerinin kaya başlarında, ağaç dallarında ışık çaldığı, insanı anafoların alıp boğacakmış gibi sularının dönüp dönüp halnce ağır ağır aktığı, tepesinde kara kara bulutların heyulâlar gibi heybetle durduğu, kızının aziz ruhunun gezdiği bu dağa geldi. Derhal adamlarına bir merdiven yaptırttı ve kızının mezarı başına çıktı. Kayadaki oyuğun içinden kızının lâhtını çıkartarak demir kapağını açtırdı. Heyhat, yılanların içine girmemesi ve kızının nazik, yumuşak vücudunu yememesi için yaptırdığı bu demir lâhit bir yığın saç ve kuru kemikle doluydu... Yılanın elinden kurtulmak kolay mıydı?

si müdafaadadır. Karşı taraf Yıldırım gibi üzerine geliyor ve nâralar atıyor:

— Musa Çavuş, denk dur geliyor ha.

Vurdu vuramadı sesleri. Musa Çavuş savunmasını tehlikesizce savuyor. Kır atıyla hücumu geçiyor. Öyle bir değnek vuruyor ki, hasmını beygiri ile beraber yere seriyor (1). Bu durum karşısında hakem heyeti paydos işaretini veriyor, davullar susuyor. Her iki taraf itirazlara başlayınca hakem heyeti çalgıcılara:

— Vur bakalım «Köroğlu havasını» diyorlar (2).

Athlar karşılıklı yerlerini alıyor. Musa Çavuş'a yeniden saldırılar oluyor, Musa Çavuş hasmına öyle bir değnek savuruyor ki, ikinci defa hasmını beygiriyle beraber tepe taklak yuvarlıyor. Hakem Heyeti Musa Çavuşun sağ kolunun bileğini bağlamaya karar veriyorlar. Sicimle iyice boğuyorlar. Kolunun ferikelsin diye, Cirit yeniden başlıyor, çalgıcıya:

— Vur bakalım «Köroğlunu» diyorlar. Musa Çavuş bir kolu bağlı, müsabakaya öyle katılıyor. Deynek başlıyor. Fakat eski kudretini kaybediyor. Deynek atamıyacak bir

Keşiş, yedi sene evvelki acı gününü hatırladı, yeniden ağladı.. Kızının, ölüm kokusu sinmiş ipek saçlarını yüzüne, gözüne sürdü, dualar eyledi. Allaha ruhuna rahmet ve merhamet diledi. Sonra lâhti eski yerine koyup memleketine döndü.

İşte Keşiş Dağının sırrı budur. Keşiş Dağından geçen yolcular başlarını Keşişin kızının mezarından ayıramazlar. Baktıkça ürperir, ürperdikçe bakar, ölümün sessiz ve heybetli varlığını ruhlarında duyarlar. İnsan ister padişah oğlu olsun, ister sultan oğlu, ister Keşiş kızı olsun, ölüm meleği karşısında âciz kalır, ve ona teslim edemezlik edemez, diye düşünürler.

Sonra efsaneyi birbirlerine anlatır, muhabesini yapar, hakikat veya yalan taraflarını konuşur, tamamlar ve uzaklaşır giderler.

Bu dağda Keşişin Kızı yatar, bu dağda Keşiş Dağı derler.

hale gelince elindeki ipi gözüyorlar.

Başka bir oyunda Musa Çavuş'u pes de-
dirmek için bir minare boyu yukarıya bir
organ geriyorlar. Bu cop oyununa 100-150 at-
lı iştirak ediyor. Musa Çavuş'un hayvanı ken-
di gibi çok yavuz imiş. Oyunda en geride ka-
lıyor. Bütün atlılar coplarını kullanıyorlar.
Nafle. Sıra Musa Çavuş'a geldiğinde:

— Allah Allah, deyip Mısır odununu ya-
ni cobu yere vurduğu zaman bir minare boyu
yukarıdaki organı aşiyor. Düğün sahibinin
ödülünü kazanıyor. Zaten her müsabakada
Musa Çavuş ödülleri eşsiz deyneği ye cobu
sayesinde kimseye verdirmezmiş. Böyle dey-
nek atan bir bahadırın karşısında düşman
nasıl dayanır. Viyanalara kadar giden Türk
süvarilerinin sırrını bunlarda aramalıdır.

(1) Bu mübareze Balıkesir'in (Kisen) köyünde
cereyan etmiştir. Kisen, Minnetler köyünün he-
men yakınındadır.

(2) Köroğlu havası deynek, yani cirit ve mısır
odunu, yani cop havasıdır.

★

2 — BEY KÖYLÜ İSMAİL ÇAVUŞ MENKİBESİ:

İsmail Çavuş Savastepe'ye bağlı «Bey-
köy» lüdüdür. Karakeçilli aşiretinden Süleyman
Bey sülâlesine mensuptur. Müthiş cirit ve
copçudur. Bütün bu etrafta namı vardır.

Bir tarihte «Kızılhisar» (1) lı Hacı Mu-
harrem oğluna düğün yapıyor. Karakeçilli at-
larına davetiye gönderiyor. İsmail Çavuş'a,

TÜRK DÜŞÜNCESİ, TÜRK
DİLİ, KÜLTÜR DÜNYASI, TÜRK
SANATI, HİSAR, İSTANBUL,
MULKIYE, KÖY POSTASI,
DEVİRİM GENÇLİĞİ, BİLGİ
Dergilerini okuyunuz.

Küsyenli Molla Mustafa'ya (2), Eğerci'li
Derviş oğlu Molla İbrahim'e, Çiftlikdere'den
Reis oğlu Halil İbrahim'e Vs... ye. 35-40 atlı ile
Kızılhisar köyüne geliyorlar. Beyköylü İsmail
Çavuş'un ufacık kır bir hayvanı vardır. Çal-
gı Köroğlu'nu vurduğu zaman beygirinin tek
tek döşemeleri ayakları ile saydığı söylenir.
Kızılhisar ahalisi İsmail Çavuş'u görünce:

— Hay anasını. Bu nereye gitse ödüllü
alıyor. Bu sefer organın bir yanını selviye
bir yanını minareye bağhyalım, cobu geçire-
mesin, diyorlar.

Beyköylü İsmail Çavuş urgana bir baki-
yor. Ne? Bulutlar organın üzerinden geçi ge-
çiveriyor. Copun bir altına bir üstüne göz
gezdiriyor. Yayı yok, bir şeyi yok. Kendi
kendine o yüksekliği nasıl aşacak derken
karşıda damın üstünde beyaz mahramah ka-
dınları görüyor ve içinden:

— Şuramdaki can boğazıma çıktı (3).
Tık tık atıyor. Çıkmak için hükmediyor.

Derken İsmail Çavuş bir nara atıyor.
Hayvaniye olanca hızıyla saldırıyor. Mısır
odununu öyle indiriyor ki; cobu urgandan bir
minare boyu daha yukarıya fırlıyor. Kızılhi-
sarlılar:

— Ya belâlı yörük, cobu göğe mi çıka-
racaksın, diyorlar. Beygirinin boynuna ödül
olarak kırk kalem topu bağlıyorlar (4).

Görülüyor ki, İsmail Çavuş'u kadınlar,
genç kızlar şevke getiriyor. Bizdeki efelik ru-
hu, batıların şövalyelik ruhundan kat kat
üstün ve daha orijinalidir.

(Devam edecek)

(1) Kızılhisar Soma ilçesine bağlı bir köydür.
Savastepe'ye hembuduttur. Alış verişinin çoğunu
buradan yapar.

(2) Küsyen, Eğerci, Çiftlikdere Balıkesir köy-
lerindedir.

(3) Kalbindeki canın boğazına kadar geldiğini
demek istiyor.

(4) Kırk kalem topu bir nevi siyah bezdir.

T.C. ZİRAAT BANKASI

YURT İÇİNDE 460 ŞUBE VE AJANSI DÜNYANIN HER TARAFIN
DAKI MUHABİRLERİYLE SAYIN MÜŞTERİLERİNİN
EMRİNDEDİR.

VADELİ, VADESİZ TASARRUF HESAPLARI
1954 İKRAMİYE YEKÜNÜ :

1.500.000 liradır

BU ZENGİN PLANDA

Evler, Apartman daireleri, Traktörler ve ayrıca dolgun para
ikramiyeleri bulunmaktadır.
İştirak şartlarını Şube ve Ajanslarımızdan öğrenebilirsiniz.

Her 150 Liraya Bir Kur'a Numarası

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Senelik aboneli
300, altı aylık
aboneli 150
kurustur.
Yurd dışı senelik
abone 2 dolardır.

Adres değişik-
likler hiçbir şar-
horete ta-
değildir.
Basılmayan
talep vu-
ladedir.
HSAN HINÇER

Adres: Yeşildirek, Sultanmektebi Sokak, No. 17 - İstanbul